

Галина Максим'юк

ЄВГЕН ЯКУБОВИЧ — ДИРИГЕНТ, ВИДАВЕЦЬ, ПЕДАГОГ

27 травня 1909 року, в післяполудневий час громадськість Станиславова проводила в останню путь композитора Дениса Січинського. Головним розпорядником похорону був приятель і соратник Січинського Євген Якубович – відомий культурний діяч міста, музикант-просвітник, вчитель і диригент. Прощаючи товариша, Якубович не міг знати, що відійде до кращого світу того ж 27-го травня, через півтора десятка років, а місцем останнього спочинку стане чужа йому земля – далека Філадельфія.

І розділ: Станиславів

Народився Євген Якубович в с. Шипинцях (сьогодні Кіцманського району Чернівецької області) 5 березня 1856 року. Тут закінчив початкову школу, після якої навчався в Чернівецькій учительській семінарії. Потім працював учителем музики та співів на Буковині, а з 1895 року – у Станиславівському виправному закладі для хлопців.

Приїхавши до Галичини, Якубович відразу долучився до музичного життя Станиславова, увійшов до місцевої «Руської Бесіди», на основі якої був створений «Станиславівський Боян», та став, поряд з відомим музичним діячем І. Біликовським, диригентом цього товариства. З цього приводу в «Ілюстрованому музичному календарі», що виходив у Львові протягом 1904–1907 рр., зазначено: «Провід діригентури обняв п. Е. Якубович, котрий при тактовнім поступованю і праці повній посвячення, з'умів знова членів [«Бояна»] приєднати і вляти в них замилене до науки співу хорального. Відтак настала найкрасша доба в розвитку Бояна».¹

У квітні 1903 р. Якубовича обрали заступником голови «Станиславівського Бояна», а в червні того ж року він увійшов до правління «Союзу співацьких і музичних товариств», створеного у Львові.

Лагідна й весела вдача Якубовича відразу зробила його бажаним у місцевому товаристві, а безкорисливість і жертвовність принесли йому славу «безсрібника». Мало не весь український Станиславів по-домашньому ласкаво називав його прізвиськом «вуйко».

З 1905 року Якубович викладає у щойно відкритій Українській гімназії, керує її хором. Від початку перебування в місті очолював також хор хлоп'ячого виправного закладу. Колективи Якубовича виступали з різноманітними програмами, основу яких складала українська музика – обробки народних пісень і авторські твори, серед яких почесне місце належало масштабним композиціям Д. Січинського («Дніпро реве», «Лічу в неволі», «Один у другого питаєм»).

Доклався Якубович і до створення бібліотеки «Станиславівського Бояна», про що також дізнаємося зі статті «Ілюстрованого музичного календаря»: «[...] Боян посідає дуже красну бібліотеку, на котру зложились по більшій части дари від п. Зарицького, Біликовського, Якубовича і Січинського, а найбільший дар дістав Боян в книжках і нотах від п. Франца бар. Ромашкана [...]».²

¹ Станиславівський Боян // *Ілюстрований музичний календар*. – Львів, 1904. – с. 114.

² Там само, с. 115.

*Євген Якубович.
Фото з фондів музею Дениса
Січинського в Івано-
Франківському музичному училищі.*

В Станиславіві Якубович написав декілька музичних творів: дитячий хор «Ходім, хлопці», фортепіанну п'єсу «Соловей», музичний супровід для декламації «Сонні мари» (слова Ю. Федьковича). Можливо, він був автором ще якихось композицій, але сьогодні ми знаємо тільки про ці.

Євген Якубович грав важливу роль і в економічному житті Станиславова. Він був одним із засновників і входив до дирекції «Української міщанської Каси» [кооперативне товариство], довгий час очолював крамницю церковних речей кооперативу «Достава».

Міська влада неприхильно дивилася на активну діяльність Є. Якубовича. В українській діаспорі була поширена думка, що саме *ця діяльність* і стала причиною звільнення його з роботи: коли із тюрми «на Діброві» втік Мирослав Січинський, засуджений на довічне ув'язнення за вбивство галицького намісника Анджеея Потоцького, Якубовича, як і багатьох інших, що працювали в карному закладі, запідозрили у лояльному ставленні до «злочинця» і в 1912 році звільнили з роботи. Звільнили його

і з гімназії. Митець і його сім'я опинилися у скрутному становищі: нове місце праці знайти було неможливо через клеймо «ненадійного громадянина», музично-громадська діяльність прибутків не давала. І Якубович вирішує піти дорогою тих багатьох галичан, котрі від матеріальної безвиході їхали на заробітки до Америки.

Євген Якубович і Денис Січинський

Взаємини Якубовича з Денисом Січинським складають окрему сторінку його життєпису. Коли в 1899 році композитор прибув до Станиславова, то застав тут досить жваве музичне життя, до розвитку якого докладали багато праці Є. Якубович та голова «Бояна» Р. Зарицький (І. Біликовський тоді вже переїхав до Львова): організовувались святкові вечори, зокрема, Шевченківські, при «Бояні» успішно діяли музичний та драматичний гуртки, почала формуватися нотна бібліотека товариства. Однак на початку 1901 року Р. Зарицький виїжджає до Перемишля, і основна музично-суспільна робота лягає на плечі Січинського та Якубовича. Різностороння діяльність «Бояна» підказала обидвом митцям думку організувати при товаристві першу в Станиславіві українську музичну школу, а потреба в нотній літературі викликала заснування ними відповідного видавництва, в якому Якубович став директором, а Січинський – редактором.

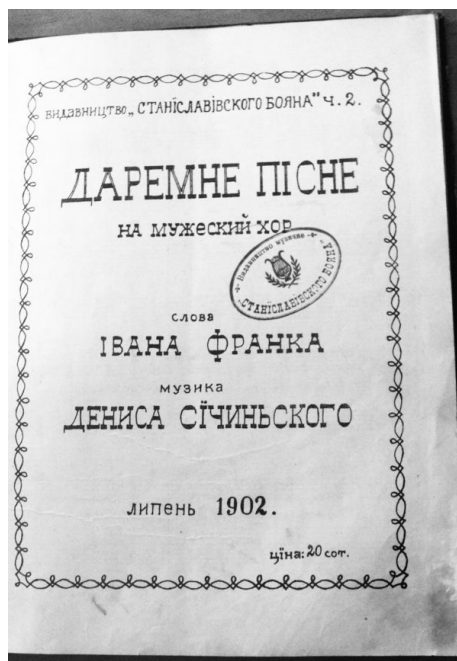
Музична школа була відкрита у вересні 1902 року. Протягом першого року навчання до неї записався 31 учень, другого навчального року – 30. Є. Якубович і Д. Січинський викладали у школі музично-теоретичні предмети. В 1903 р. Якубович став директором музичної школи. В липні цього ж року відбувся перший

концерт-попис учнів, після якого Є. Якубович подякував і слухачам, і юним музикантам і закликав громадськість міста й надалі заохочувати дітей до навчання музиці в українському музичному закладі. Якубович і Січинський дбали також про те, щоб у галицьких газетах була інформація про діяльність музичної школи.

Що стосується видавництва, то початок його існування описаний так: «[...] в червні 1902 вернув п. Д.Січинський [з Вікторова] на стало до Бояна і зробив пропозицію п. Якубовичови, щоби видавати твори музичні друком. Він на се радо згодив ся, дав дещо свого гроша, а в липни появилася яко перший випуск видавництва станиславівського Бояна піснь [Січинського] «Не пора»». ³Через багато років в одній із своїх статей («Свобода», 1916/100) Якубович писав, що у видавничій справі найбільші заслуги на той час мав «Львівський Боян», однак зауважив, що «лихо лежить знова в тім, що він не оголошував своїх видань і тому мало хто про них знав». Тому митець постійно давав (у співавторстві з Січинським) рецензії та повідомлення в галицькій пресі про нові випуски станиславівського видавництва; їх можна було прочитати в часописах «Діло», «Буковина», «Руслан».

Фінансові справи підприємства не завжди були добрими. Митці часом були вимушені звертатися до громадськості за допомогою, щоб видати той чи інший випуск. Відомо, що на таке звернення відгукнулася Соломія Крушельницька. В № 16 «Діла» за 1905 р. була розміщена подяка Січинського та Якубовича видатній співачці за те, що вона подарувала 100 корон на видання неопублікованих музичних творів Вербицького, Лаврівського та Воробкевича. ⁴

Всього видавництво «Станиславівського Бояна» видало 22 випуски з творами галицьких композиторів і М. Лисенка; серед них – твори для хору, солоспіву, фортепіанні композиції та перекладені для фортепіано. Деякі з нотодруків зберігаються в музеї Дениса Січинського Івано-Франківського музучилища. Це, переважно, твори Січинського («Не пора», «Даремне пісне», «Пісне моя», «Коби я був пташков», «Як почувеш вночі», «Не співайте мені сеї пісні»), а також Вальс С. Абрисовського, дует «Люблю дивитися» О. Нижанківського, 6-та Симфонія М. Вербицького та збірка з 12 чоловічих хорів І. Воробкевича. Перші видання мали скромне оформлення, а перелік нот, що вже вийшли, на останній сторінці випусків літо-

Хор Д. Січинського «Даремне, пісне», титульна сторінка та остання, з переліком творів, що вже вийшли у видавництві «Станиславівського Бояна»

³ Станиславівський Боян, с.115.

⁴ Денис Січинський: Бібліографічний покажчик / упоряд. Степан Костюк, Петро Медведик, Стефанія Павлишин. – Львів, 1966. – с. 31.

графувався по записах від руки. На титульній сторінці деяких із них і сьогодні виразно видно штемпель видавництва.

Якубович, дбаючи про успішний розвиток видавничої справи, вже на перших загальних зборах «Союзу співацьких і музичних товариств» у Львові 28 червня 1903 р. вніс пропозицію, щоб «Союз» взяв на себе керівництво станіславівським видавництвом; в цьому його підтримав С. Людкевич.⁵ Також С. Людкевич у ряді своїх публікацій в «Артистичному віснику» за 1905 рік дав у цілому позитивну оцінку роботі видавництва і зробив аналіз надрукованих композицій.⁶

Січинський і Якубович стали добрими приятелями. Їх об'єднувала не тільки спільна музично-громадська праця, але й звичайна людська симпатія. Якубович у своїй творчості цілком покладався на майстерність і смак Д. Січинського, який зробив редакцію його дитячого хору. Січинський, не маючи сталого помешкання, не раз жив у гостинному домі Якубовича, діти якого його обожнювали. Денис Володимирович навчав їх гри на фортепіано. Теплий спогад про перебування Січинського в їхній сім'ї залишила одна з доньок Якубовича.

II розділ: Америка

Немає точно встановленого року від'їзду Євгена Якубовича за кордон, тому ми можемо тільки зробити припущення, що поїхав він між 1912–1914 роками, але до початку I світової війни. Не збирався емігрувати, хотів тільки поправити своє фінансове становище і забезпечити сім'ю – у Станіславі залишилася його дружина і четверо дітей, яких треба було вивести в люди. Як найбільший скарб віз митець із собою ноти, серед них – багато рукописів українських композиторів, – щоб на новому місці пропагувати рідну музику, знайомити з новими творами українську діаспору й американців. Вважаємо щастям, що він їх забрав, бо хто знає, що з ними могло статися в воєнні роки. Після смерті Якубовича всі рукописи, згідно з його заповітом, були переслані до України і тепер зберігаються у Львівській національній бібліотеці ім. В. Стефаника; про повернення архіву митця на батьківщину була замітка в газеті «Діло» (1928/228). Сьогодні у архівному фонді Якубовича (фонд 171; 600 аркушів) знаходиться збірка автографів музичних творів українських композиторів, серед яких: перша редакція музики до гимну «Ще не вмерла Україна», два концерти та інші твори М. Вербицького, арії і хори з опер П. Бажанського, деякі інструментальні та вокальні твори І. Біликовського, О. Нижанківського, Д. Січинського та ін.; переписані рукою Д. Січинського твори Д. Бортнянського, М. Березовського, С. Воробкевича, М. Лисенка, Г. Топольницького та інших українських авторів, а також Н. Гаде, Я. Галя, Б. Сметани. Є тут і проспект повного видання музичних творів М. Вербицького, С. Воробкевича та І. Лаврівського, який підготував до друку «Станіславівський Боян», і біографія М. Вербицького, написана Д. Січинським у 1905 р. для цього ж видання.⁷

⁵ Я. Горак. Протоколи Музичного товариства ім. Лисенка // *Українська музика* (2012/3-4), с. 129.

⁶ С. Людкевич. Наші видавництва і музикалії за останні літа (1900–1905) // Станіслав Людкевич. *Дослідження, статті, рецензії, виступи* / упоряд. Зеновія Штундер, т. 2. – Львів 2000, с. 357–367.

⁷ *Особисті архівні фонди відділу рукописів*: Анотований покажчик, 2-ге вип. і доп. вид. – Львів, 1995, с. 225.

Тейлор (Пенсильванія)

Спочатку шлях Євгена Якубовича проліг до Канади (Монреаль), та у 1915 р. він переїжджає до Нью-Йорка, де працює при товаристві «Українська Бесіда» і вчителює в українській школі, а навесні 1916 року їде в невелике промислове містечко Тейлор (штат Пенсильванія).

Перші українські емігранти з'явилися у Тейлорі приблизно в 1904 році. Вони переважно працювали в далеко розтягнутих у цій місцевості під землею вугільних копальнях. До того часу, як до міста приїхав Якубович, українська спільнота згуртувалася в «Українську Робітничу Громаду», яка поставила собі за мету ширити просвіту і науку між американськими українцями (найбільше йшлося про національне виховання дітей). На кошти громади був збудований Народний дім та засновані школа, курси для неграмотних, хоровий і драматичний гуртки. Якубович мав займатися всіма освітніми справами та культурними заходами українського населення міста і з завзяттям узявся до справи. З газетних дописів дізнаємося таке: «До школи вписалося 60 дітей, котрі ходять точно на науку і дуже полюбили свого учителя. Під його діригентурою згорнув хор мужеський і числить звиш 30 співаків. Його спритови треба приписати, що винайшов співолюбиві пані і панночки і zorganizував уже хор мішаний. Всі співаки і співачки ходять дуже точно на проби і горнуть ся з великою охотою під діригентуру п. Якубовича. Хоральні вправи поступають так гарно, що хори зможуть в короткім часі виступити із своїми пописами публично. «Українська Робітнича Громада» ухвалила тому устроїти вже дня 29. с. м. [квітень 1916 р.] концерт в честь нашого батька Тараса Шевченка» («Свобода», 1916/46). На пошану Якубовича українці Тейлора влаштували невеликий святковий вечір, на який зібралось близько 70 осіб. Голова спільноти привітав його і представив присутнім, а митець схвально відгукнувся про працю тейлорської громади «та заохотив, щоби і дальше так гарно працювали для добра і слави українського народу» («Свобода», 1916/46).

Заплановане Шевченківське свято відбулося з великим успіхом. Є. Якубович виголосив на ньому промову про Кобзаря, а потім хор під його орудою виконав твори Д. Січинського, М. Лисенка, Й. Кишакевича, С. Людкевича і Я. Галля. Були в концерті й солоспів «О, не забудь» О. Нижанківського, й інструментальні номери: переклади для скрипки й фортеп'яно пісень «Взяв би я бандуру» в обробці Січинського та хору Якубовича «Ходім, хлопці»; звучали також декламації та було поставлено невелику драматичну інсценізацію І. Франка. Можна тільки дивуватись, як менше, ніж за місяць, диригентові вдалося підготувати таку програму, і на доброму рівні.

Що стосується українського драматичного гуртка, який вів Якубович, то й тут він проявив свою надзвичайну працездатність і велику любов до мистецтва: вже 4 червня 1916 р. в Народному домі Тейлора була поставлена п'єса І. Карпенка-Карого «Невільник». У короткій замітці газети «Свобода» (116/71) відзначалося: «Аматори вивязали ся із своїх роль добре, в чім заслуга режисера п. Е. Якубовича. [...] Небавом мають виставити штуку «Два домики і одна фіртка», а відтак приготувляють ся до вистави драми «Бондарівна»».

Вболіваючи за розвиток української музичної культури на американських теренах, Євген Якубович пише велику статтю під назвою «Децо про розвій нашої

музики» («Свобода», 1916/100), в якій підкреслює велике значення музики в житті нашого народу, розповідає про нотні видання, дає практичні рекомендації до виконання творів, описує власну нотозбірню і пропонує громадськості з неї скористати: «Я маю 120 хорів мішаних, 110 хорів мужеських, 55 пісень сольових в супроводі фортепяна, 22 дуетів, 25 терцетів, 68 різнородних творів церковних, 12 Служб Божих ріжних композиторів на мішані і мужеські хори, 10 творів театральних, 45 творів інструментальних, як: фортеп'янових, оркестральних та інших комбінацій інструментальних. Між сими творами музичними є більша часть в рукописях, що ще не є нікому знані». Далі автор зазначає: «Щоби наші музики, дірігенти і наш загал обзнайомити з творами музичними, треба:

1) Сьвітські і церковні твори музичні видавати періодично друком.

2) Щоби наші музики і дірігенти самі познакомлювали ся з нашими творами музичними і в сей спосіб розширяли свій репертуар музичний.

3) При ріжних продукція музичних та концертних втягати нові незнані твори музичні і в сей спосіб познакомлювати наш загал з нашою гарною і милозвучною музикою.

4) Всі твори музичні точно виконувати так, як вони написані, а не робити з них карикатур.

5) Конечно видати практичний підручник для початкуючих наших дірігентів, котрі малиб з чого свої музичні відомости черпати».

Отож в багатьох номерах газети «Свобода» Якубович дає оголошення про те, що склав каталог нот своєї бібліотеки і готовий кожному, хто ними зацікавиться, власноруч ці ноти переписати і вислати. Таким чином митець хотів допомогти українським хорам та їхнім диригентам, виконавцям інструментальної музики та вокалістам поповнити їхній репертуар творами, які в Америці було важко роздобути. Цікаво, що оголошення Якубовича супроводжувалися епіграфом «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине!» Як відомо, під таким девізом у Станиславові та в інших галицьких містах відбувалися Шевченківські концерти «Бояна»; на чужині ці слова мали збуджувати національну пам'ять емігрантів, оживляти їхній зв'язок з рідною землею.

Крім Тейлора, Якубович викладав в українській школі сусіднього з ним міста Скрантон, де також користувався великою симпатією і повагою.

Філадельфія

На початку 1917 року Євген Якубович оселяється в Філадельфії – «місті братньої любові», де залишиться до кінця життя.

Філадельфія вже тоді була великим промисловим і культурним центром. Її значна українська діаспора була згуртована в різноманітні спілки, які діяли злагоджено і підтримували одна одну. Тут існували товариства «Українських Американських Горожан», «Єдність», «Любов», «Мир», «Згода», «Січ», «Пласт», «Прогрес», ім. І. Франка, ім. Т. Шевченка, братства св. Георгія, св. Апп. Петра і Павла, св. Володимира, св. Василя та інші, виходили часописи «Америка», «Русин», місячник «Місіонар». На початку ХХ століття широким визнанням і популярністю користувався у США український ансамбль етнічної музики Павла Гуменюка

з Філадельфії. При багатьох товариствах діяли хори. Відбувалися аматорські театральні вистави. Крім того, в Філадельфії існував прекрасний американський симфонічний оркестр – один з п'яти найбільших і найкращих у Америці, на чолі з геніальним Леопольдом Стоковським. Рівень концертів цього колективу був надзвичайно високим.

У Філадельфії Якубович, як і раніше, викладає в українській школі, керує співацьким гуртком (так званим світським хором), веде розгорнуту громадську роботу. Його обирають фінансовим секретарем української католицької щадничої спілки «Провидіння», секретарем нарад Комітету Української Ради в Америці; він також був делегатом Першого Всеукраїнського Народного з'їзду, що відбувся у січні 1919 р. в Нью-Йорку, членом Контрольної комісії Другого Народного з'їзду (1920 р.); у 1920 р. увійшов до правління Першого українського народного банку у США. С.Якубович – один з ініціаторів Протесту проти польських утисків у Східній Галичині, відісланого до Ліги Народів у Парижі 1921 року. Відомим став майже годинний виступ діяча у м. Честер (штат Арканзас, 1922 р.) на українському вічі, в якому він розповідав про важке становище галичан під Польщею.

Мистецька діяльність Якубовича у Філадельфії, як завжди, була насиченою. Хор співацького гуртка під його проводом брав участь у багатьох заходах, які влаштовувала та чи інша українська спільнота, і виступав завжди в гарних національних костюмах. У емоційно написаному відгуку на один з таких концертів захоплений анонімний дописувач відзначив не тільки мистецтво виконавців, але й чудову візуальну картину, створену кількома хорами на сцені: «Тут треба спеціально піднести спосіб уставлення хорів. Три хори були уставлені в три півкокруглі ряди. В першій ряді стояв хор Сирітського Дому. Сироти були убрані в білі строї, перев'язані чорною лентою. Другий, середущий ряд, становив хор дяко-учителів, які були убрані в шлюсроки. Третій, останній ряд, становив сьвітський хор. Члени цього хору були убрані в українські народні строї. Всього се виглядало наче китиця цвітів, зложена з білих, чорних і червоних рож» («Свобода», 1917/49).

В жовтні 1923 р. співацький гурток Євгена Якубовича перетворився на статутне музично-співацьке товариство, в якому він залишився диригентом. Тоді ж керівництво товариства звернулося через пресу до місцевих громадян, які мають «голос до співу, щоби голосилися до дірігента на нових членів Кружка. Пожаданим булоби, щоби ті, що знають грати на смичкових інструментах, зволили троха часу та праці для зорганізованя дуетів, квартетів та інших смичкових груп в ціли виступу на концертах з продукціями клясичних творів».⁸ І вже 4 листопада цього року оновлений хор взяв участь у святі на честь «листопадового зриву»; в концерті прозвучали й інструментальні твори.

Нестача музичних посібників для навчання школярів спонукає Якубовича до написання в 1918 р. «Співаника для українських шкіл в Америці», де він вміщує одно- та багатоголосні пісні і відводить окремих розділ для викладу теоретичних засад музики. Митець пише статтю до «Свободи», в якій обґрунтовує появу свого збірника та характеризує його практичне значення, а також зазначає, що музичний матеріал співаника «під оглядом педагогічним гарно оброблено і він відповідає

⁸ П. Дубас. Співацький Кружок у Філадельфії // *Свобода* (1923/256).

тутешнім вимогам. В склад сего підручника входять музичні твори найславніших композиторів, як: М. Лисенка, А. Вахнянина, І. Воробкевича, Д. Січинського, О. Нижанковського, Ф. Колесси, А. Манастирського і других. Се дає запоруку, що сей «Співаник» для українських шкіл буде відповідний і добрий».⁹ Збірник був виданий коштом українського Сиротинця у Філадельфії.

Якубович мріяв про відкриття в Філадельфії української музичної школи – такої, як у Станиславові. Та чи вдалося йому це зробити, ми не знаємо. Відомо тільки, що в 1952 р. в місті була заснована філія Українського Музичного Інституту.

У нас немає даних про те, чи працював Є. Якубович на якихось американських підприємствах, чи був тільки вчителем в українських школах і диригентом хорів, але малоімовірно, що ця робота давала достатньо грошей, щоб витратити на себе і пересилати сім'ї. Крім того, українська діаспора постійно збирала пожертви на допомогу Україні, а Якубович був постійним жертводавцем. Відомо, наприклад, що коли в 1921 р. директор Національного музею у Львові І. Свенціцький звернувся в листі до філадельфійців з проханням допомогти музеєві у виданні альбому стародавніх українських орнаментів та портретів-мініатюр, Якубович відгукнувся одним з перших і покликав своїх знайомих із Скрантона, Нью-Йорка й Монреалу, щоб і вони внесли, хай скромну, пожертву для появи цього альбому. Коли в 1922 р. була оголошена акція допомоги для підписників дитячого української газети «Світ дитини» (Львів), він зробив пожертву для передплати цього видання сирітським притулком у Станиславові; у 1924 р. зробив свій внесок на Ювілейний дар Ользі Кобилянській. Як секретар «Провидіння», займався збиранням коштів для львівського комітету «Голодній Україні». Був у списках жертводавців для Об'єднання на оборону рідного краю, Фонду ім. Грицька Чупринки, львівської «Просвіти», Фонду голодуючій еміграції, «Рідної Школи» в Галичині, «Товариства помочи письменникам» тощо. Не завжди митець міг дати велику суму, але робив це щиро і безкорисно.

До 1925 року Якубович отримав американське громадянство, а до часу несподіваної хвороби у цьому ж році виробив документи, що давали йому змогу повернутися в Галичину. Та недуга, перші симптоми якої дали про себе знати 10 травня 1925 р., розвивалася блискавично, здолавши міцний від природи організм всього за 17 днів.

У некролозі, надрукованому в часописі «Свобода» (1925/124), говорилося: «З Евгеном Якубовичом сходить до гробу примірний громадянин, який всюди сповняв взірцево свої обовязки, щирий робітник на народній ниві та людина великих товариських прикмет, які йому зєднували приятелів серед всіх, хто з ним стрічався».

Його поховали 29 травня 1925 року на українському цвинтарі Фокс Чейз. На другий день у Філадельфії відбулося Всенародне українське свято на честь героїв України, що загинули за її волю. Тут Якубович мав виступити зі своїм хором. На початку свята його організатор згадав про митця, його несподівану смерть; в його пам'ять прозвучав траурний марш Шопена, який присутні вислухали стоячи.

⁹ Е. Якубович. Співаник для шкіл українських в Америці // *Свобода* (1918/71).